

խանացն Վենետիկու, որ նոյն հրամանաւն կա-
րող է աստ ի վենետիկ և յամենայն տեղիս
գործածել զիւր արհեստն թարց իմիք ընդդէ-
մութեան: Եւ այսպէս ստամբայ սօնէթներով
և բուբլիքոյ հրամանաւն տարածեցաւ հռչակե-
ցաւ ի վենետիկ բոլոր քաղաքն բարի համբա-
ւով և լուստրիսիմոյ գիւղօլոյով՝ Թովմազօ Թով-
մաճան մետիքոյ քերուրկոյ և օպսթէթրիքոյ
(վիրաբոյժ - մանկաբարձ): 1788 Յուլիս 24ին
ուրիշ նուիրական օր մ'էր Հ. Յ. Թովմաճանի
համար. այդ օրը «ի վանս սրբոյն Ղազարու ե-
րանելի Մխիթարեան, ի ներկայութեան գերյար-
գելի Ստեփանոս Աբբայի և ամենայն միաբա-
նից, այլ եւս մեր Մարգէզէ տի Սերբոս Յով-
հաննէս աղային և սինեօս ապաթէ Ճիւզէփէ
Մարինովիկին՝ մատոյց զառաջին ամենասուրբ
պատարագն ի պատիւ երից անձանց ամենասուրբ
Երրորդութեանն, ծանր փառազուն զգեստութե-
ք և շքաւոր կղերիկոսօք: Եւ ի նմին առուր եղեւ
մեծ սեղան ի սեղանատան... ուրախութիւն ի
վանս առ հասարակ մեծի և փոքու»:

1790ին կը գրէ. «Եւ մինչեւ ցայժմ խեղճ
Տէր Թովմաճան շնորհիւ Տեառն խաղաղացեալ
է ի մեծի խաղաղութեան ի վանս իւր քահա-
նայական սուրբ կարգին մխիթարութեամբն,
վանս որոյ զանչափ գոհութիւնս մատուցանէ
Տեառն մերոյ փրկչին բարերարին, որ է օրհ-
նեալ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն»: Այլուր
կը ծանօթագրէ ինքն իր համար 1803ին 86 ա-
մեայ «և նոյն քահանայութեամբն ապրի մինչեւ
ցայս ամ 1803 Նոյ. 15». կը վախճանի սըր-
բութեամբ 1806ին 90ամեայ:

Զկրնալով զարգացնել իր նախնական ուսու-
մը բազմազբաղ կեանքին մէջ՝ իր լեզուն կը մնայ
ռամկօրէն և անհարթ, ոճը երկայնաբան՝ բայց
խառնուած իր զուարթ նկարագրով:

Զուարթ տաղերու մը շարքէն զատ՝ որ իր
ծերունի հառակին մէջ յօրինած է վանական
համախմբութեան մէջ տօնական առիթներով,
ունի նաեւ սրբազան - կրօնականներ, համեմա-
տաբար կոկուած լեզուով և ոճով, ուր կ'երեւի
իր զգայուն սիրտը, խոր հաւատքն ու բարե-
կաշտութիւնը. ատենցմէ չորս հատ զետեղած է
իր կենսագրականին վերջը՝ էջ 515-521, նոտա-
բեր մանր, երկսիւն, որոնցմէ երկուքը հոս կը
գնենք՝ Առ Տիրամայրն և առ Մխիթար Աբբա-
հայր իբրեւ նմոյշ. նկատելի է հոն Հ. Յ. Թով-
մաճանի խոր հաւատքի և բարեպաշտութեան

հետ իր փարուժը Մխիթարայ Ուխտին՝ զոր քա-
նի մ'անգամ կորսնցնելու ցաւն և ապա վերադա-
տանալու մեծ մխիթարութիւնն ունեցած է:

Հ. Յովհաննէս իր գրական - կենսագրական
յիշատակարաններէն զատ նուէրներ ըրած է իր
սիրած Մխիթ. Ուխտին՝ և հոն կը պահուին
իրմէ. ա. Արծաթեայ յուսկից մը՝ զոր զրկած է
Հռոմէն 1754ին (էջ 131). բ. «Մեծ սէտէֆեա-
րի խաչ մի՝ զոր գնեալ էր յԵրուսաղէմ Թով-
մաճանն վանս յիշատակի վանաց Աբբային»,
1759ին (էջ 166). գ. Հնդկաստանէն վերադարձին
(1771) պարգեւս ընծայեաց. Հայր Աբբային՝ մի
պատուական կապուտ եագութ մատանի (յա-
կինթ). կարգաւորաց՝ զոմանս բանած սեւեռն
բար (սարգիոն) և զոմանս բանդէշիր (պէշտու-
վար). (316):

Ատենցմէ զատ վանքիս Թանգարանին մէջ կը
պահուին իրմէ. 1) «մին ծառ մըճամի (բուստ)
ի կարմիր ծովէ». 2) «Երկրորդն միեղջերուի
եղջիւրն». 3) «Երրորդն՝ ոնգեղջիւր»:

Հ. Յ. Թովմաճանի գործը՝ որմէ այս անգամ
հատուած մը կու տանք այստեղ Եթովպիա կա-
տարած ուղեւորութեան և արքունի գանձապե-
տութեան, ըսինք թէ որքան Թանկագին է դա-
րուն և անձերուն շուրջ տեղեկութիւններով:

Աւելցնենք նաեւ իր նպաստը Հայ Առեւտրա-
կան պատմութեան: Զարմանալի էէր որ Ադոնց
իր Աշխարհագրութեան հատորներուն մէջ օգ-
տուէր թէ տեղագրութեան և թէ բարբերութեան
նշանակութիւններ այդ ակնատես վկայէն. ինչ-
պէս կ'ընէ ստուգիւ «Հապէշ» բաժնին մէջ:

Թովմաճանի գործը կարեւոր էլ մը կը բա-
նայ նաեւ Հայ - Եթովպական չինաւորաց յա-
րաբերութեան պատմութեան: Աւելան «Սխա-
կան»ի «Հայր յ Ափրիկէ»ի «Եթովպիա» բաժնին
մէջ կը յիշէ յայտնապէս Թովմաճանը և կ'օգ-
տուի անկէ: Եւ ստուգիւ մենք ալ իրմէ կը
տեղեկանանք թէ երբ 1762ին արքունի գանձա-
պետ կը կարգուի - և իրմէ յետոյ իր Պօղոս
որդին - իրմէ առաջ Արաբկերցի մ'է եղեր
նոյն պաշտօնին վրայ՝ ուստա Սէլէֆ. և Թերեւս
անկէ առաջ ալ ուրիշ հայեր:

Հարկ չենք տեսներ մեկնութիւններ տալ ու-
ղեգրութեան. այնքան պարզ է լեզուն և նիւթը
գիւրդմբունքի:

Հ. ԵՂԻԱ ՓԷՉԻԿԵԱՆ

ԳՈՀՈՒԹԻՒՆ ԱՌ ՏԻՐԱՄԱՅԻ

Գերապանձ մեծ դշխոյ վեհափառ
լուսածին մորաճրաշ կոյս անճառ
Ոսկեքուն տիրատունկ կենաց ծառ
ծոցածին սուրբ պտղոյն մեզ պատճառ:
Հոգեղէն ի մարմնի պերճացար
ընկալուչ անեղին սուրբ տաճար,
Ուղիւստին խոյանօք սըլացար
գերարփի զարեգակն գրեւ արկար:
Իկանթիւ փողփողեալ գեղամկար
գեր ի վեր քան գրեթէ ամբարձար,
Թագուհի զուարթնոց ծայնեցար
զանձապետ արարչին կարգեցար,
Իմաստուն ողորմած և զըթած
լիսածոն բազմաուստ բարերար.
Իլիծելոց որդեգրաց մայր ցուցար,
մայրենի զրգամօք հոգատար:
Նուաստիս առաւել զըթացար
Թովմաճան Յովհաննու ապիկար.
Անդստին ի ծըմէ փոյթ տարար

ի տուն քո որդեպէս ընկալար.
Ռամկական խեղութեան բազմահմար
մերեցեր սերտ սիրով Տիրամայր:
Տարագիր տրոհելոյս զըթացար
վերջստին դարձուցեր հրաշարար.
Ի ժանեաց առիւծու անհրմար
կորեցեր քո աշովն տիրարար:
Բախնական հանդիսի խրախարար
բարձակից զիս կարգել հանեցար.
Անարժան յետնելոյս մխիթար
յուսադիր ապաւնէ փրկարար.
Մխիթար ըստուկոյն՝ արգոյ մայր,
հաղորդել զիս մորոգ կամեցար.
Աղերսեմ պահել ցվախճան ամվթար
յերկմանմ մեծաստան Սուրբ Ղազար:
Յորդառատ զանձարաշխ ինձ գտար
ողորմած առաւել քան արդար.
Բախացեալ ամարժան ես թշուառ
փառս երգեմ սուրբ Կուսիդ անդադար:

ՆԵՐՔՈՂ ԱՌ ՄԻԹՈՒՐ ԱԲԲԱՋԱՅԻ

Նորատունկ մարդոս և շուշան մովտի
բողբոջ երկմուղէշ աղինեան դրախտի
Երջանիկ ծնունդ Սեբաստ քաղաքի
պսակ պարծանաց հայկազանց ազգի,
Բաբուն Մխիթար՝ մխիթար ազգի,
արքայ հայր ծայնեալ արդեամբ լիովի
Բանաւոր ծաղիկ անթարշամիւ
զրով և բանիւ բուրեալ խնկելի:
Ողորմ վիճակի մերոյն զարմի
մորոգայարդար դարման կրկնակի,
Ղեկավար ճարտար անձն առաքինի
վարուց ուղղութեամբ առաջնորդ արհի:
Անաղօտ փայլմամբ քարոզիչ բանի,
հիմնադիր կարգի մորոյս Յակոբի.
Ռահահորդ անհետ 'մդ ալիս ամհի
լաստակերտ անփութ ի ծով աշխարհի:
Մեծահրաշ գործոց յօրինել արի
անվեհեր հոգով բաշ ի հանդիսի.
Խաղաղասէր ողոց արկածից չարի
ախոյեան ամուր, առիւծ կորովի:
Ի վեր քան զքան զովեալ բարելի
յաւերժ անմոռաց յիշատակ բարի.

Թովմաճան Յովհան անարժան որդի
բաբունոյդ արգոյ աշակերտէի:
Աւելոծ անձամբ տարագիր ելի
ի քում դպրոցէդ առ ժամանակ մի.
Բոտել հանեցար զանարգս եղկելի
ուղկանել յաման յետ քո վախճանի:
Աղերս մաղթանօք միջնորդեալ Կուսի
ընկալար կրկին ի քոյդ հովանի,
Բերեալ հասուցեր ի տուն ցանկալի
ի յարկ որդեգրաց սուրբ մեծարանի:
Բորբոր տեմչանաց ի սիրտ իմ վառի
տեսանել զիմ հայր յերկնից քաղաքի.
Աղաչեմ առ Տէր, Հայր իմ յարգելի
ծգել զիս առ քեզ ի մերս հայրենի:
Հրճուալից դիմօք յողջոյն խնդալի
ընկալ ի համբոյր սիրոյդ փառելի.
Այս իմ հառաչանք անդադարելի
երբ տեսից քեզ ընդ Տեառն Յիսուսի:
Յորժամ գայ փառօք Միաժիմ Որդի
պարզ երես գտայց ընդ քեզ յատենի.
Բամից Արարչի աւետեաց ծայնի
լուայց ցնծութեամբ ընդ քեզ, Բաբունի: